

KİTAP TANITIMI

Mustafa AKMAN, CELALEDDİN ED-DEVVÂNÎ'NİN KELÂM SİSTEMİ, 1. Baskı, İstanbul: Ensar Yayınları, 2017. (327 sayfa)

Halenur İNAL

Kırklareli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelâm Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, hale.nur.inal@hotmail.com

Eserin yazarı Kırklareli Üniversitesi İlahiyat fakültesi Kelâm Ana Bilim Dalı öğretim üyesi Mustafa Akman'ın doktora çalışmasıdır.

Kitap, on beşinci yüzyılda yaşamış olan ve Osmanlı ilim dünyasının önde gelen isimleri arasında yer alan Celâleddin ed-Devvânî'nin Kelâm Sistemi'ni konu edinmektedir. Ancak yazar, eserde Devvânî'nin içinde yaşadığı toplumun sosyokültürel dini ve ilmi durumuna yer vermeyi (sf.13-34) de ihmal etmemiştir. Böylece kitap, Osmanlı Devleti'ne gelene kadar Devvânî'nin düşüncelerinin hangi bölgelerde etkili olduğuna dair okuyucuya bir perspektif vermiş olmaktadır. Öte yandan kitapta Anadolu coğrafyasında hüküm süren devletlerin ve beyliklerin uyguladıkları siyâsî politikaların, fikir hareketleri üzerindeki etkisi ortaya konmuştur. Bu arada Devvânî'nin kendinden önce oluşmuş ilmi birikimden fazlasıyla yaralandığı hususu kitabın hemen her başlığında büyük bir titizlikle vurgulanmıştır. Bu anlamda daha önceki ilim mirasını kendinde toplayan böylesine önemli bir şahsın konu olarak seçilmiş olması bizce de çok isabetli olmuştur.

Kitapta belirtildiği gibi Devvânî, on beşinci yüzyıl ilim insanları arasında yaşamış önemli bir isimdir. Akkoyunlu ve Karakoyunlu devletleri zamanında yetişen Devvânî, buralarda önemli görevler almıştır. Bu nedenle İran ve Osmanlı hakimiyeti altında bulunan topraklarda büyük bir şöhrete sahip olmuştur. O kadar ki medreselerde onun eserleri ve eserlerine yazılan muhtelif şerh ve haşiyeler okutmak bir gelenek halini almıştır.

Yazar medreselerde asırlarca devam eden bu geleneğin Devvânî ekolü olarak günümüze kadar geldiğini ve birçok meselede zihnimize halen de yön vermeye devam ettiğini tespit edip okuyucuyla paylaşmıştır. Verdiği örneklerle de bu tespitini desteklemeyi ihmal etmeyen yazarın Devvânî'nin ilk elden eserlerine ulaşarak tezini usûlüne uygun bir şekilde açıkladığı fark edilmektedir.

Kitabın esasını, kelâm disiplini tarihinde oluşan Devvânî Ekolü ve onun düşüncelerinin mahiyeti oluşturmaktadır. Bu yönüyle kitabın tarihi seyirde oluşan fikri konuları özetlemeye çalışması yerindedir. Yanı sıra bu konular hakkında akıllarda oluşan soru işaretlerine bir cevap teşkil etmesi açısından da oldukça önemlidir.

Kitap önsözün dışında beş bölümden oluşmaktadır. Her bir bölümü kendi içinde alt başlıklara ayırarak tasnifini yapmıştır. Sonuç kısmından sonra kaynaklar verilmiş ve burada, Devvânî'nin eserleri ile diğer kaynaklara ayrı ayrı yer verilmiştir (sf.293-327). Bu arada çalışmada yer yer betimlemeci fakat daha çok analitik bir yöntem takip edilmiş ve hemen her konuda bazen tenkitler de içeren değerlendirilmeler yapılmıştır.

Kitabın Giriş kısmında araştırmanın amacı, kapsam ve yöntemi ayrıca Devvânî'nin yaşadığı sosyal, siyasal ve kültürel ortama ve onun Kelâm İlmi'ndeki yerine yer verilmiştir. (sf.9-44)

İkinci bölümde Devvânî'nin bilgi, metodoloji ve varlık anlayışı aktarılarak zat- sıfat ilişkisi, zorunlu varlık ve mümkün varlık arasındaki ilişki izah edilmiştir. (sf.45-76)

Üçüncü bölümde, Allah-Alem münasebeti başlığı ile İslâm filozoflarının ortaya koyduğu sudûr ve yaratma nazariyeleri ile Devvânî'nin fikirleri ilişkilendirilerek Allah'ın nasıl bir varlık olduğu ve illiyet anlayışına yansımalarının keyfiyetine dair karşılaştırmalar yapılmıştır. (sf.77-105)

Dördüncü bölüm, Devvânî'nin kelâm Anlayışı'nı detaylı bir şekilde işlemektedir. Burada ulûhiyet, nübüvvet, sem'iyât konularında Devvânî'nin kendinden önceki kelâmcıları takip ettiği ve kendine ait bir sistem kurmadığı, başka bir ifadeyle bir sistem kelâmcısı olmadığını altı çizilmektedir. (sf.106-258)

Kelâm İlmi ile İlgili Diğer Görüşleri isimli beşinci ve son bölümde yazar, İman- Tevhid, Firavun İmanı, Tekfir, Tevbe, Emr-i Ma'ruf Nehy-i Münker ve Tecessüs gibi konulara dair Devvânî'nin görüşlerine yer vermiştir. (sf.259-285)

Sonuç kısmını ise oldukça kısa tutan yazar okuyucu da adeta şu ana kadar aktardığımız bilgilerin üzerine konuşulacak çok fazla şeyin kalmadığı hissini vermekte ve böylece tarihi verilere vukufiyetini de ortaya koymuş olmaktadır. (sf.287-292)

Yazarın kitabı oldukça açık ve anlaşılır bir dille yazdığı görülmektedir. Fakat buna rağmen kitapta nispeten muğlak yerler de bulunabilmektedir. Bizce bunun bir sebebi yazarın asıl kaynaklardan ve bu kaynakları değerlendiren yardımcı eserlerden oldukça fazla istifade etmesidir. Bu özelliği ile kitap, bir yönüyle Devvânî'yi orijinal kaynakları ile tanımada büyük bir avantaj sağlamakta diğer yönüyle de bazı noktalarda gerçekte Devvânî esasen ne söylüyor sorusuna derinlemesine bir cevap sunamamakla karşı karşıya kalmaktadır. Bazen de aktarılan hususlar sade bir dil kullanılmış olmasından dolayı yüzeysel durmaktadır ki bu tarz, yazarın anlatımdaki amacına pek de bir fayda sağlamama durumunu ortaya çıkarmaktadır. Örneğin; 57. sayfada "Madum olan siyah, renktir." ile başlayan ve devam eden Devvânî'nin varlık anlayışına getirdiği üç örnek, yazar tarafından olduğu gibi verilmiş fakat bu üç önermeyi neden verdiği, zât- sıfat ilişkisinde bu önermelerin tam olarak nelere karşılık geldiği her ne kadar sonraki sayfalarda açıklanmaya çalışılmış ise de yeterli gelmediği hissini vermektedir. Zira her bir önermenin sebep ve sonucu tam olarak ortaya konmadıkça o önerme tam olarak anlaşılabilir değildir.

Yazar kitabında; şefâat, kabir azabı, sırat, mizan, kabir sorgusu, ivaz, rü'yetullah, mu'cize ve kerâmet vs. temel kelâmî konularda Eş'ârî söylemi esas alan Devvânî'nin Meşşâî ve İshrâkî terminoloji ile ne kadar tanışık olduğu fikrini de özellikle işlemektedir. İbn Sînâ ve Fârâbî düşünce sisteminden oldukça örnekler ve açıklamalar getiren yazar bu tezini karşılaştırmalı olarak da göstermiştir.

Yazarın her bölümde örneklere yer vermesi, konunun okuyucunun zihninde canlanmasına yardımcı olduğu söylenebilir. Fakat konuların mahiyeti genelde bu kurguya müsait olmadığından sadece tarihi olaylarda gözetilen yöntem yazarın amacına imkan vermiştir.

Bütünü esas alınarak kitaba diyor şu da not edilmelidir: Yazarın ortaya koyduğu değerlendirmelerde Devvânî'ye ait motamot alıntılara pek yer vermediği görülmektedir. Devvânî şöyle söylüyor, Devvânî'ye göre böyle ifadelerine ek olarak bizce Devvânî şöyle söylüyor, bizce Devvânî'ye göre böyle ifadelerinin kullanılmaması bu tespiti destekler gibi görünmektedir.

Kitabın ele alınan kişi ve düşünceleri hakkında kaynak göstermesi oldukça yerinde olmuştur. Bunun yanında son derece detaylı ve kapsamlı bir dönemi ve konuyu ele almasına rağmen kitabın hacminin ölçülü olması da yine takdire şayandır. Öte yandan kanımızca kimi zaman okuyucuyu uzun alıntılarla karşı karşıya bırakan yazarın konuları daha açık ve kısa ifadeler ile tekrara düşmeden özetlemiş olması daha uygun düşerdi.

Son olarak bu kitap sayesinde Meşşâî filozofları ve düşünceleri, İshrâk felsefesi, filozofları ve söylemleri ile kelâm disiplini ile felsefe arasında özellikle on beşinci yüzyıl ve sonrasında şekillenen dalgalanmalar hakkında oldukça yararlı bilgiler öğrenilmektedir. Üstelik bu bilgi aktarımı yapılırken yazarın kimi yerde aradan çekilmesi; belki okuyucu ile dönemin tarihi ve kitapta işlenen ismin arasına girmek istememesi de isabetli olmuştur. Bu durumda kitap sadece, sizi direkt tarihi olayların ve düşüncelerin içine katarak klavuzluk etmiş olmaktadır.